

CASE BSS

SLUTRAPPORT AV UTVECKLINGSARBETE

Ett samarbete mellan Svenska Kulturfonden i Björneborg, Svenska Samskolan i Björneborg och Åbo Akademi åren 2017-2022

Rapporten är utarbetad av Arbetsgruppen Case BSS vid Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier och Centret för Livslångt Lärande vid Åbo Akademi

Torbjörn Sandén, Ria Heilä-Ylikallio, Liselott Forsman,
Ann-Katrin Svensson, Sigrid Ducander

Åbo Akademi 2023

1. Inledning och bakgrund

År 2019 fanns det 309 kommuner i Finland. Av dessa räknades 33 kommuner som tvåspråkiga och 16 kommuner som enspråkigt svenska. Sammanlagt 16 finskspråkiga kommuner upprätthåller svenska skolor. Av dessa kommuner ses Uleåborg, Björneborg, Tammerfors och Kotka som de traditionella upprätthållarna av språköskolor. Gemensamt för dessa språköskolor är att de alla bär på ett svenskt arv att förvalta, ofta knutet till industri, handel och migration vilket i tiden skapat ett tillräckligt svenskt underlag för att upprätthålla en gemenskap och ett utbildningssystem som täcker alla nivåer från daghem till gymnasium. Björneborgs svenska samskola grundades i slutet på 1800-talet av i staden verksamma svenskspråkiga industrialister och handelsmän. I årtionden hade skolan naturligt en central roll bland de svenskspråkiga i Björneborg. Skolans växelverkan med samhället var stark och fann sina scener i många av de då livskraftiga svenskspråkiga samfunden och genom engagerade personer. År 1879 utgjorde andelen svenskspråkiga i Björneborg 25 procent. År 2021 räknas endast 0,57 procent som svenskspråkiga.

På språköar är finska i regel det vanligaste umgängesspråket och i de flesta fall begränsas kontakten med det svenska till skolmiljön. För att en dylik skolmiljö på sikt ska fortleva behövs en språkmedveten pedagogik. Förändringen ställer också helt nya krav på skolans huvudman där rollen som samhällsbärare av det svenska i Björneborg får nya innebörder. Också för Björneborgs svenska samskola (BSS), dess styrelse och ledning får en dylik strävan och utveckling konsekvenser, särskilt när det gäller rekrytering av elever och personal. Framför allt handlar det om att tänka fram hållbara handlingsstrategier som bär in i framtiden. Mot den bakgrunden bör det anses välbetänkt att skolans huvudman Svenska Kulturfonden i Björneborg (SKiB) initierade ett samarbete med Åbo Akademi år 2016. Detta samarbete fokuserade på en utvecklings- och förändringsprocess om hur lärandet kan optimeras i en två- och flerspråkig skolmiljö där svenska språket är i uppenbar minoritetsposition i förhållande till det omgivande samhället.

Vid Björneborgs svenska samskola finns en stolt tradition av goda studentresultat. Under åren 2015 och 2016 inträffade dock en förändring när ett ökande antal examinander fick underkänt i studentprovet i modersmål och litteratur. Trenden väckte en oro hos skolans huvudman, Svenska Kulturfonden i Björneborg. Även bland föräldrar till gymnasieeleverna väcktes frågor som fordrade svar.

För huvudmannen stod det klart att den utmaning som BSS stod inför krävde ett mer omdanande, systematiskt och långsiktigt utvecklingsarbete och att sakkunniga behövde konsulteras. Kontakter knöts till Åbo Akademi, Centret för livslångt lärande (CLL) samt Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier (FPV). Under våren 2017 utarbetades i samråd med berörda parter ett förslag till utvecklingsprogram (Fas I). Den 13 oktober 2017 undertecknades ett treårigt konsortieavtal mellan SKiB, BSS, CLL och FPV.

Tidiga resultat och insikter i Fas I av projektet ledde till att konkreta idéer och handlingsstråk kom in som nya element i utvecklingsprocessen. För att hålla riktningen i pågående förändringsprocess uttryckte SKiB en önskan om att ÅA kommer med ett

förslag till fortsatt pedagogisk och innehållslig utveckling av BSS:s profil med start hösten 2019 för en tid om tre år. En ny plan för insatser formulerades under hösten 2019 (Fas II). Den 19 december 2019 undertecknades det nya treåriga konsortieavtalet.

2. Utvecklingsinsatser

2.1 Fas I (2017–2019)

Syftet för projektets Fas I formulerades enligt följande:

Projektets övergripande syfte är att genom olika stödinsatser förstärka elevernas skolspråk. För att säkerställa hållbarhet och kvalitet i insatserna knyts även forskning till utvecklingsprogrammet.

Interventionsprogrammet indelades i fyra delområden;

- A. Ledningsfunktionen
- B. Daghem och förskola
- C. Grundläggande utbildning
- D. Gymnasium

För delområde A formulerades följande målsättning:

I samråd med skolans nuvarande ledning tänka ut och föreslå en funktionell ledningsorganisation för BSS avseende olika stadier, ledningsansvar och beslutskompetens.

För delområde B formulerades följande målsättning:

I samarbete med förskollärare och småbarnspedagoger inventera språkmiljön avseende tal- och skriftspråkmiljön och agerandet i samband med olika vardagliga språkliga aktiviteter för att gemensamt utse fokusområden där metodologin utvecklas i syfte att öka barnens engagemang i den språkliga aktiviteten i fråga.

För delområde C formulerades följande målsättning:

Inom kollegiet tillsammans utveckla sin beredskap att undervisa språkinriktat i olika ämnen, d.v.s. en undervisning som uppmärksammar språkliga utmaningar och (språkliga) stödstrategier som en del av ämnesundervisningen.

För delområde D formulerades följande målsättning:

Skapa en kollegialitet hos gymnasielärarna i modersmålet svenska samt iscensätta och leda meningsskapande genom konstnärliga lärprocesser. Genom att sätta upp en musikalproduktion parallellt vid två svenska gymnasier, Vasa övningskola och Björneborgs svenska samskola, är målet att stimulera kollaborativt lärande och en delandekultur som möjliggörs av digital teknik.

2.2 Fas II (2020–2022)

Syftet för projektets Fas II formulerades enligt följande:

Syftet är att i samarbete med personal och skolans upprätthållare utarbeta en ny hållbar verksamhetskultur för småbarnspedagogiken och utbildningsverksamheten. Hela BSS får genom detta en tydligare profil som kan kommuniceras både inåt och utåt. Syftet är vidare att öka hela utbildningskedjans attraktionskraft genom större öppenhet, systematisk information och ökad dialog med föräldrar och närsamhälle. Ytterst syftar fas 2 till att säkerställa verksamhetsförutsättningarna vid BSS på lång sikt.

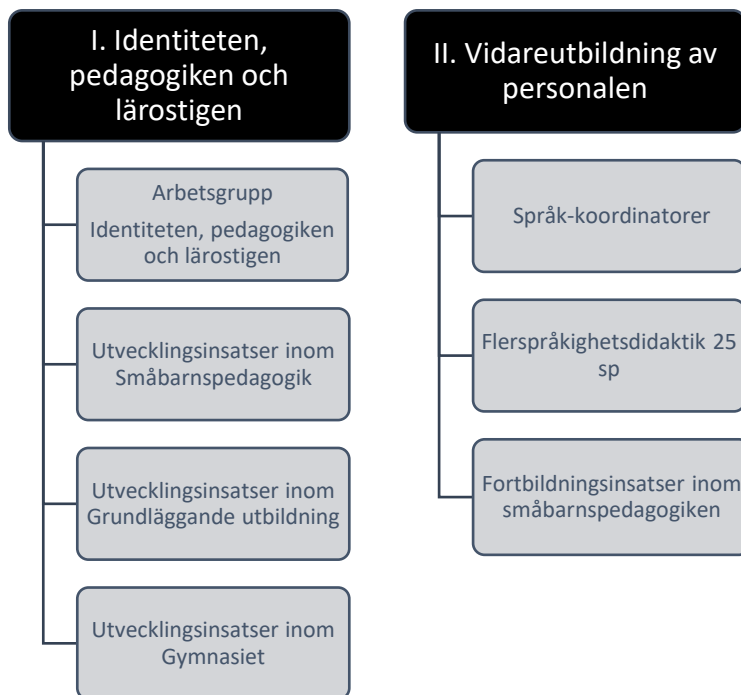
SKiB strukturerade utvecklingsbehoven i följande fem delområden:

1. Identiteten, pedagogiken och lärostigen
2. Vidareutbildning av personalen
3. Campus Wilhelm
4. Ekonomistyrning av utbildningsverksamheten
5. Koncernstrukturen

Åbo Akademi förväntades särskilt bidra med sakkunskap och kompetens inom delområdena 1) Identiteten, pedagogiken och lärostigen och 2) Vidareutbildning av personalen.

Under projektets gång har det visat sig att Fas II:s olika delområden organiskt hör ihop och gemensamt stöder verksamhetsutvecklingen.

Schematiskt strukturerades ÅA:s insatser enligt följande:

Identiteten, pedagogiken och lärostigen

ÅA:s insatser i fas 2 hade som målsättning att erbjuda processer och aktiviteter som leder till en ny utbildning och kultur. För daghemmet, skolan, dess personal, elever och studerande förutsätter detta ett förändrat synsätt vad gäller skolans uppdrag och inriktning. En ny verksamhetskultur kan också innebära en förändrad identitet. Förändringsarbetet drivs parallellt på flera olika plan, dock så att insatserna flätas samman till en helhet. Mer konkret innebär detta att insatser inom delområdena *Identiteten, pedagogiken och lärostigen* samordnas och sker parallellt med *Vidareutbildning av personalen*.

Stadievisa insatser inom:

Småbarnspedagogik

Målet är att förankra en kommunikationsutvecklande pedagogik som främjar både fler- och enspråkiga barns interaktion sinsemellan, deras lärande samt språk- och identitetsutveckling.

Detta ska göras genom att både dra nytta av och vidareutveckla barns alla kommunikativa resurser. Genom att öka det redan medvetna kommunikativa arbetssättet som uppmuntrar barnen till att använda svenska språket som gemensamt språk och samtidigt påvisa fördelen med att kunna många språk ska alla barn uppleva att de har unika språkkunskaper som ger dem möjligheter att växla språk beroende på kontexten.

Grundläggande utbildning

Målet är att förankra en ämnesöverskridande samarbets- och utvecklingskultur runt pedagogik som främjar flerspråkiga elevers lärande och identitetsutveckling, med speciell fokus på språk- och kunskapsutvecklande undervisning i alla skolämnen. Detta innefattar att både dra nytta av och vidareutveckla elevernas alla språkliga resurser som del av deras lärande. Genom utökat samarbete mellan ämnen och över stadiegränser åstadkoms en systematisk progression bland annat i undervisningen av strategier för läsande och skrivande samt kommunikativa arbetssätt som utgår från stöttad interaktion där ett ämnesrelaterat språk kan befästas.

Gymnasium

Målet är att gymnasiekulturen vid språkögymnasiet BSS utvecklas till mer kollaborativ och kommunikativ genom att samarbete skapas med Vasa övningsskolas gymnasium och Åbo Akademi. En större språklig och kritisk massa ökar kvalitetssäkringen. Samarbetet gäller såväl gymnasiestuderande som lärare. Gymnasiet vid BSS blir ett attraktivt alternativ som en innovativ svensk och flerspråkig utbildning i en helfinsk miljö. Här analyseras IB som ett möjligt alternativ.

3. Organisering och arbetsätt

Projektets breda karaktär har förutsatt samarbeten på olika nivåer. Initialt styrdes projektet av en ledningsgrupp bestående fyra personer som företrädde samtliga intressegrupper; SkiB, BSS, FPV och CLL. Det visade sig dock att kommunikationsgången var oklar och att styrningen behövde breddas till fler berörda grupper. Efterhand utökades ledningsgruppen med de två stadierektorerna, daghemsföreståndaren och representanter för lärare och daghemspersonalen. Därmed fick ledningsgruppen mera karaktären av arbetsgrupp. I denna konstellation har projektstyrningen fortsatt under hela projekttiden. En bärande tanke i utvecklingsprocessen har varit att daghemmet och skolan själva successivt ska överta ansvaret för utvecklingsprocessen. Arbetsgruppen har sammanlagt hållit 22 möten under åren 2017–2022. Ärenden som behandlats vid mötena är bland annat följande:

- Språk- och kunskapsutvecklande arbete, språkstrategier, språkstödsagenter, livslångt lärande perspektiv på flerspråkighet, personaldagar
- Verksamhetsutveckling och systemförändring, BSS identitet och vision
- Mäta, bedöma, utvärdera
- Samarbete inom BSS samt BSS och Vasa övningskola
- Stadieövergripande arbete
- Pedagogisk utveckling på olika stadier, internationell skola med nordiska värderingar
- Föräldrasamarbete och föräldrainsformation
- Lärarkårens aktivitet, trötta lärare, förändringsmotstånd, förändringsvilja
- Kollegialt utvecklingsarbete
- Kommunikationen utåt
- Stiftelsens roll, vägen framåt
- Rekrytering, Campusbygge, IB-gymnasium.

De personer som företrätt Åbo Akademi har internt hållit träffar för att samordna insatser och dela erfarenheter. Sammanlagt har gruppen hållit 25 möten under åren 2017–2022. Därtill har medlemmarna regelbundet kommunicerat via e-post. Mötena har ofta fungerat som förberedelsemöten för arbetsgruppens möten. Frekventa ärenden har bland annat varit:

- Rapportering från delprojekten
- Utmaningar inom delprojekten, samordning och möjliga synergier
- Mötesagendor
- Forsknings- och fortbildningsinsatser på alla stadier
- Möjliga insatser för elever
- Rekrytering.

Utöver denna arbetsgrupp har flera andra arbetsgrupper med bäring till projektet samverkat i enskilda delfrågor. Som exempel kan nämnas IB-samarbetet med Vasa övningskola (VÖS), Campus-arbetsgruppen, kommunikationsgruppen, BSS och SkiB:s styrelser samt samarbeten med forskare och sakkunniga från andra lärosäten.

Inom delprojekten har ansvariga forskare och sakkunniga samarbetat med lärare, ledare och administratörer vid BSS, exempelvis genom besök och närvaro vid undervisning, samtal i personalrummet och på gården, men också vid en mängd spontana zoom- och telefonmöten, meddelanden via chatt, sms, WhatsApp och mejl. Som exempel på samlad statistik över möten och material av betydelse för projektet kan nämnas följande:

- 25 protokoll och minnesanteckningar från möten mellan forskare och skolans företrädare
- fältanteckningar från 45 besök under åren 2016–2020 och 2022
- 50 sidor reflektionstexter från 15 lärare
- 23 lärares skattningar av den fysiska miljön och sitt språkstimulerande arbete år 2017
- 29 intervjuutskrifter utförda 2017–2021 med läraren som arbetar med barn och elever i åldrarna 1–19 år
- deltagande observationer och intervjuer med modersmåls lärare i åk 7–9 år 2020
- kollegiala samtal mellan gymnasielärare i modersmålet år 2018: 12 samtal, 2019: tre samtal
- 23 lärares observationsprotokoll från litteratursamtal genomförda i barn- och studerandegrupper.

Det insamlade materialet har varit avgörande för att föra kvalificerade bedömningar av behov och insatser.

4. En gemensam vision

Optimerat lärande i flerspråkig skolkontext kräver en språkmedveten pedagogik där barns och ungas kunskapsutveckling stärks genom att de kan tillämpa goda lärandestrategier och stöds i att utvidga sina vardagsspråk till kunskapsspråk, samtidigt som de stöds i sin flerspråkiga identitetsutveckling. För att lyckas i uppdraget behöver pedagoger/personal utveckla en gemensam pedagogisk vision och didaktisk beredskap för språk- och kunskapsutvecklande undervisning. Av den anledningen erbjöds hela personalen möjlighet att avlägga öppna universitetsstudier i flerspråkighetsdidaktik, 25 sp.

En språkmedveten pedagogik synliggjordes redan under Fas 1 som en framgångsfaktor och ledstjärna för BSS. Vid ett seminarium i Kristinestad 2019 med bred representation av ledare och lärare utkristalliserades en målbild som även kom att innefatta en kulturbärande samhällsaspekt för det svenska i Björneborg.

BSS utgör en unik svensk kulturbärande lärmiljö i en primärt finskspråkig omgivning. Skolan är därför ett attraktivt val för familjer som värdesätter flerspråkighet och språkpedagogisk expertis inom småbarnspedagogik,

grundläggande utbildning och gymnasium. En dynamisk lärmiljö möjliggör pedagogiskt innovativt arbete och stöder utvecklingen av barns och ungas språkliga identitet samt interkulturella kompetens. I all verksamhet betonas hållbara värderingar som välmående, trivsel, trygghet och tradition.

Som en förenande målbild för verksamheten vid BSS formulerades följande vision (se paraplybild):

”En framtidsorienterad pedagogisk miljö i en interkulturell omvärld”

För alla stadier formulerades följande målsättningar:

- Förstärka barns, elevers och studerandes lärande och flerspråkiga kompetenser
- Uppmuntra nyskapande lärmiljö men samtidigt värna skolans kulturbärande tradition
- Etablera gränsöverskridande och berikande samarbeten mellan daghem, skola, hem och närsamhälle
- Skapa hållbara och jämlika strukturer för skolans interna och externa verksamhet och kommunikation
- I allt arbete – betona barnens, elevernas, studerandenas och personalens trygghet och välbefinnande
- Utgöra ett högprioriterat val som arbetsplats för lärare och övrig personal
- Öka gymnasiets attraktionskraft genom att utreda förutsättningar för att dels starta ett IB-program, dels initiera samarbete med tredje stadiet och utarbeta olika gymnasiediplom.

En strategi för hur målsättningarna kan implementeras i skolans ordinarie läsårsplanering samt hur resultaten kan följas upp har presenterats för ledande rektor, stadierektorerna och daghemsföreståndaren. Som ett centralt delresultat och samtidigt ett stöd för att nå målsättningarna bör nämnas att ett språkteam har bildats med representanter från samtliga stadier och med två språkkoordinatorer (i projektets början diskuterat som språkagenter) som övergripande stödfunktion. Denna stödfunktion ingår numera i språkkoordinatorernas årsverken. Språkkoordinatorerna har breddat och fördjupat sina möjligheter att långsiktigt stödja det kollegiala utvecklingsarbetet genom att avlägga grundstudier i flerspråkighetsdidaktik och interkulturell pedagogik.

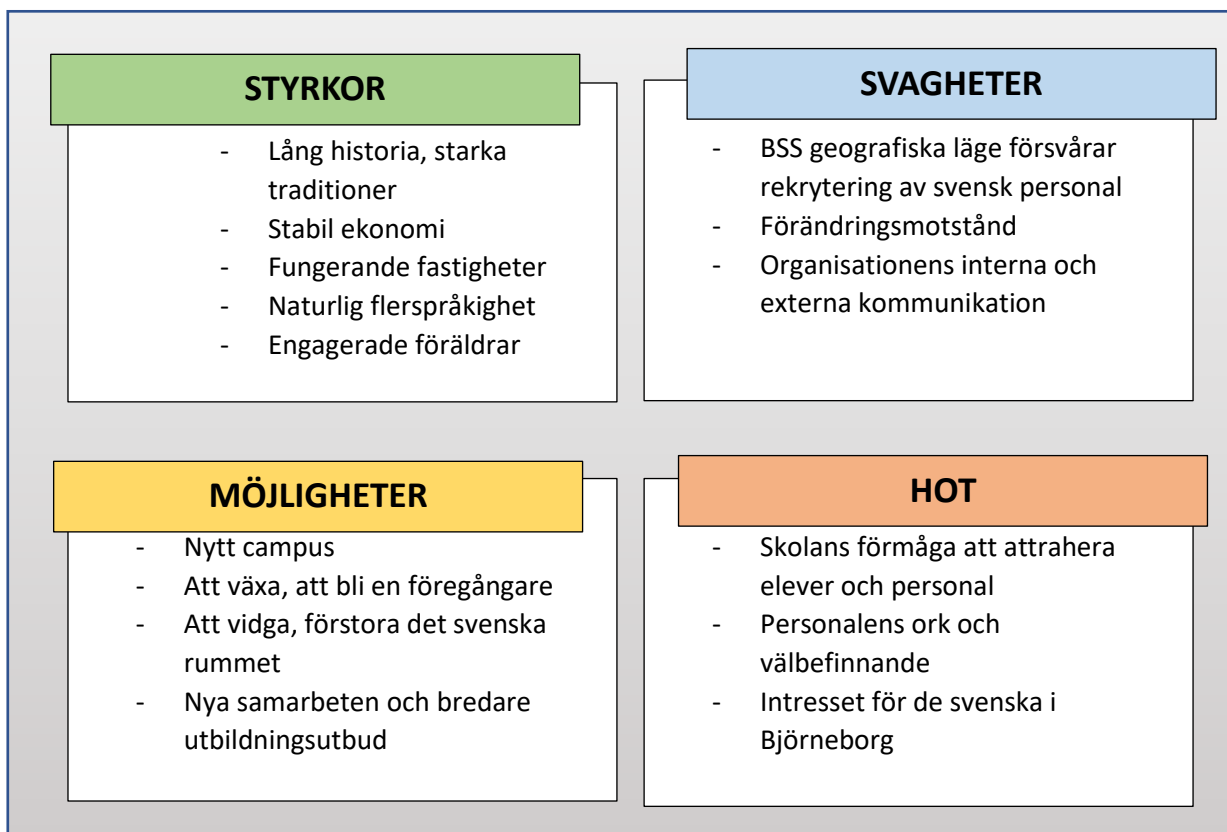
För att BSS ska kunna stödja barns och ungas lärande längs hela lärtigen presenterade språkkoordinatorerna den 24.11.2020 följande förslag på kollegialt mål: ”att för lärare, föräldrar och elever ha ett handlingsprogram som beskriver samarbetet kring skolspråket samt våra språkutvecklande arbetssätt”.

Ett mentorsprogram för nya lärare vid BSS har ytterligare erbjudits. Under 2019 – 2022 har 12 lärare deltagit i olika utsträckning i mentorsgrupper.

5. Förutsättningar för utveckling

5.1 Arbetsgruppens SWOT-analys

För att få en mer samlad bild av projektets utvecklingspotentialer fördes under perioden 2020–21 återkommande diskussioner om strategiska vägval. Som ett led i detta arbete sammanställdes en SWOT-analys som bland annat presenterades för BSS och SkiB:s styrelser. Se nedan.

Analysen visar bland annat att organisationens externa och interna kommunikation kräver fortsatta insatser och tydligare strukturer. Även personalens bundenhet till projektets målsättningar behöver ytterligare uppmärksammas och förstärkas. Åtgärder och insatser som har betydelse för rekryteringen av såväl personal som elever är en nyckelfråga när helst framtidens BSS förs på tal.

6. Forskning som grund för skolutveckling

Skolan som miljö och arbetsplats beskrivs ofta som komplex. En mängd aktörer med varierande motiv är intresserade av dess verksamhet och många har åsikter. Skolans offentliga karaktär är det främsta skälet till att knyta an forskning till skolutveckling eftersom vetenskapligt grundad kunskap är betydligt mera stabil, pålitlig och relevant för skolans verksamhet än tillfälliga nycker och enskilda aktörers tyckanden.

Idag är trycket stort på ledare inom utbildning att de ska kunna basera sitt ledarskap på strategier och kunnande som härletts från forskning och vetenskapliga discipliner. Skolans och daghemmets arbetsformer ska organiseras så att personalen kan mötas i samverkan kring planering, genomförande, bedömning och analys av undervisningens innehåll och utformning. Dessutom förväntas de i allt högre utsträckning leda och utveckla verksamheten med hjälp av vetenskapligt förankrade begrepp, analyser, modeller och strategier.

För att utveckla en språkmedveten pedagogisk miljö krävs således kvalificerad forskning men givetvis också lärare och ledare som är öppna för ny kunskap. Som forskningsfält är den språkliga miljön i Björneborg unik och indikerar ett sannolikt vardagsscenario i Svenskfinland om 50 år, nämligen en svensk språköskola i en fullständigt finskspråkig rural miljö där ca. 70 % av eleverna inte alls kommer i kontakt med skolspråket i hemmet.

Forskning i samband med skolutveckling är ett verktyg för att få perspektiv på den pedagogiska verksamheten och bidra till ökad förståelse för de faktorer som implicit påverkar den pedagogiska vardagen, skolans historik, kultur, det pedagogiska nuläget, omvärldsanalys, individers roller, relationer och aktiviteter. Ett vetenskapligt förhållningssätt bidrar till att lärarna får en grundläggande förståelse för betydelsen av verksamhetsutveckling, då de får verbalisera och sätta ord på styrkor och utmaningar i vardagen och gemensamt kan se kritiskt på den egna verksamheten. Det kan i sin tur leda till gemensamma reflektioner och ett systematiskt utvecklingsarbete.

De forskningsanknutna insatserna vid BSS bidrar med ny kunskap om svenskan i Finland och betydelsen är påtaglig; nya insikter i hur utbildning kan ordnas i en omgivning där majoritetsspråket är ett annat än undervisningsspråket behövs. För Svenskfinland är detta en ytterst central fråga, en kärnfråga.

Denna kunskap utvecklas naturligtvis också vid andra forskningsmiljöer och inom andra språkprojekt. Därför har en breddning av kontaktytan också inom språköforskningen varit ett av projektets strävanden.

Forskningen inom ramen för utvecklingsprojektet har skett på flera olika nivåer (se översikt över forskningspublikationer och forskningsförmedling). Den internationellt ansedda forskaren Jim Cummins från Kanada har varit involverad och besökt BSS vid två tillfällen (2019 och 2022) och gett öppna föreläsningar om utveckling av flerspråkighet. Genom att anlita professor Cummins som vetenskaplig rådgivare för

projektet har vi velat förankra forsknings- och utvecklingsarbetet i en betydligt större kontext än Svenskfinland, Finland och Norden. Kanada med sin två- och flerspråkighet har bidragit med ny kunskap om flerspråkighetsdidaktik såväl inom ramen för minoritetsskolor som språkbadsprogram. För att involvera den europeiska dimensionen av språkligt sensitiva pedagogiska miljöer har EU-projektet Listiacs ledare, professor Siv Björklund besökt BSS och föreläst vid två tillfällen.

Projektets syfte att öka kontaktytan också mellan andra och tredje stadiet har även resulterat i forskningsresultat eftersom kandidat- och magisterstuderande vid Åbo Akademi erbjudits möjlighet att skriva sina avhandlingar inom projektet. Till dags dato har fyra sådana magisteravhandlingar och två kandidatavhandlingar färdigställt. Ytterligare avhandlingar, även på doktorsnivå, är under arbete.

Projektet har resulterat i presentationer och publikationer inom vetenskapssamfundet. Dessa genomgår en kollegial kvalitetsgranskning och garanterar därmed nivån på forskningsarbetet. De teman som hittills dokumenterats och lyfts fram i forskningsresultaten är: kollaborativt och kreativt språkstärkande och kommunikationsutvecklande pedagogiskt arbete över alla stadier.

7. Åtgärder och resultat

Utvecklingsprojektet i Björneborg åren 2017–2022 sammanfaller med stora samhällsomvälvningar inom finländsk utbildning.

Trots att finländska ungdomar i internationella kunskapsmätningar alltjämt presterar goda resultat finns det oroväckande sprickor i fasaden. Mest oroande är att ungas försämrade motivation och välbefinnande. För att möta dessa utmaningar har ett flertal nationella reformer satts i Finland, bland annat har alla stadiers läroplansgrunder reviderats. BSS ledning, dess personal, elever och studerande har självfallet inte stått på sidan om denna utveckling, utan har i olika grad behövt förhålla sig till omvärldsutvecklingen. Mot denna bakgrund bör de insatser och resultat som uppnåtts värderas, tolkas och förstås i ett bredare sammanhang.

7.1. Utveckling av organisationen och ledningsfunktionen

För att säkerställa att BSS i en tid av stora förändringar har goda verksamhetsförutsättningar har en anpassning såväl som utveckling av ledningsfunktionen vid BSS varit nödvändig. Arbetet har skett i nära samarbete mellan projektet Case BSS, SkiB:s och BSS:s styrelser. Bland annat har följande omorganiseringar initierats och förverkligats:

- BSS ledningsstruktur har omorganiserats och omfattar numera hela den svenskspråkiga utbildningskedjan i Björneborg. I praktiken innebär detta att daghemmet förvaltningsmässigt inordnats i lärostigen.
- För samordning av all verksamhet har en ledande rektor anställts.
- Reglementet som reglerar alla utbildningstjänster på svenska i Björneborg har reviderats. Av reglementet framgår bland annat styrelsens och de ledande tjänstemännens ansvar och beslutanderätt.

- För att undvika överlappningar i beslutsprocessen har skolans direktion som beslutsnivå tagits bort. Direktionens tidigare beslutsärenden har flyttats till styrelsen och till de ledande tjänstemännen.
- Övriga frågor som anknyter till organisationsförändringarna och som frekvent diskuterats är ledningens strategiska arbete, samarbetet inom styrkedjan, samarbetet mellan stadierna samt styrelsens arbetsordning.

7.2 Daghemmet

Utmaningar som identifierades inom daghemsverksamheten var bland annat brister i den pedagogiska ledningen och avsaknad av småbarnspedagogisk utbildning hos en stor del av personalen.

Inom personalgruppen har bland annat olika syn på flerspråkighet orsakat irritation. Skolans officiella linje har uppfattats vara att finska inte får talas på daghemmet. Det har medfört att lärare som förklarat och förtydligat uttalanden på finska har fått tillsägelser att inte tala finska med barnen. Inget samarbete daghem – förskola – skola har förekommit.

En nödvändig insats var således att öka förståelsen för barn och hur de bör och kan bemötas samt för hur flerspråkighet utvecklas. Vidare behövdes insatser för att öka förståelse för språkutveckling i ett livslångt perspektiv.

Fortbildningsinsatser av olika slag har erbjudits för alla pedagoger samt föreståndaren. Som exempel kan nämnas språkstimulerande aktiviteter, utvecklingssamtal, observation, dokumentation, barn med särskilda behov, bemötande av barn, Grunderna för planen för småbarnspedagogik med mera. Mellan fortbildningstillfällena har individuella uppgifter erbjudits.

Följande resultat noteras:

- Ledningen uppvisar idag stark pedagogisk ledning med många utvecklingsidéer.
- Daghemmet har tagit in avsevärt fler barn i 1–3 årsåldern från finskspråkiga hem då efterfrågan har ökat kraftigt.
- Personalen har högre kompetens att stimulera barnens språk.
- Personalen använder medvetet både svenska och finska för att öka barnens förståelse.
- Personalen visar högre medvetenhet och lyhördhet för barnens språkförståelse och språkanvändning samt deras situation generellt.
- Personalen har ökat samarbetet med föräldrar för att stödja barnens båda språk genom bland annat riktade föräldraföreläsningar med information om barns språkutveckling och personalen har enligt föreståndaren visat ökad professionalisering av utvecklingssamtalen som numera bygger på pedagogisk dokumentation.
- Personalen har enligt föreståndaren genomfört engagerande, lärorika och föräldraaktiva föräldramöten.
- Daghemmet samarbetar i viss mån med skolan, men inte med förskolan.

7.3. Grundläggande utbildning

Huvudmannens och ledningens oro över den språkliga utvecklingen hos eleverna inom BSS var den främsta orsaken till de insatser som initierades inom grundläggande utbildning. Utmaningarna pekade på ett behov att utveckla samsyn runt didaktiken för att kollegialt kunna kommunicera och förverkliga god progression i lärandet längs hela lärostigen. Åtgärder som ansågs nödvändiga var att utveckla en beredskap för didaktik som samtidigt är språk- och kunskapsutvecklande. Vidare sågs ett behov av ökad förståelse för flerspråkig identitetsutveckling.

Kompetenshöjande insatser har erbjudits för pedagogerna. Insatserna har varit skraddarsydda fortbildningsinsatser och handledning från ÅA med ovanstående fokus, speciellt lässtrategier och strategier för skrivande i olika skolämnen samt betydelsen av stöttad interaktion för utveckling av skolans kunskapspråk, regelbundna föreläsningar, workshoppar, skuggning av undervisning, pedagogiska caféer. Under Corona-tiden genomfördes stödinsatser på distans. Fortbildningshelheten Gränsländ Light med fokus på läs- och skrivutveckling genomfördes för lärare i åk 1–6. Minst 10 studiepoäng grundstudier i flerspråkighetsdidaktik och interkulturell pedagogik har erbjudits för skolans språkkoordinatorer (se nedan) för att bredda och fördjupa beredskapen att långsiktigt stödja det kollegiala utvecklingsarbetet. En handfull lärare från olika stadier har deltagit i kompetensutvecklingsdagar i Stockholm: Lärkraft 2019 och 2022.

Följande resultat noteras:

- Personalen visar högre medvetenhet om vikten av att undervisa samtidigt språk- och kunskapsutvecklande.
- Ett Språkteam har bildats med representanter från samtliga stadier, lett av två språkkoordinatorer (uppdraget inbyggt i organisationen).
- Under språkkoordinatorernas ledning har ämneslärarna hösten 2022 kunnat intensifiera den språk- och kunskapsutvecklande undervisningsutvecklingen genom att hitta synergieffekter med andra större läsårssatsningar: kollegiets utveckling av mångvetenskaplig undervisning i enlighet med de nationella läroplansgrunderna och deltagande i ett demokratiprojekt med finansiering från Utbildningsstyrelsen.

7.4. Gymnasiet

En befogad oro för försämrade resultat i studentexamensprovet i modersmålet låg till grund för de insatser som planerades. Ett behov att vidga det pedagogiska rummet sågs nödvändigt för att öka en levande och funktionell växelverkan på svenska både för lärare och studerande.

Följande åtgärder initierades:

Undervisningen i modersmålet svenska på gymnasiet stärktes genom att rekrytera och omorganisera arbetet för två lärare inom ämnet (i stället för en ensam lektor) och skapa en professionell kollegialitet hos dessa samt genom att utöka meningsskapande (djuplärande) genom konstnärliga lärprocesser.

Åtgärderna förverkligades bland annat genom att sätta upp en musikalproduktion parallellt vid två svenska gymnasier, Vasa övningskola och Björneborgs svenska samskola

och genom att stimulera kollaborativt lärande och en delandekultur som möjliggörs av digital teknik. Vidare erbjöds systematiskt och regelbundet mentorsstöd för lärarna i svenska och litteratur för att tillsammans med dem arbeta inifrån och ut, få syn på nuet (den pedagogiska verksamheten), sätta ord på nuet (aktuella pedagogiska och didaktiska begrepp) samt forma framtiden (utveckla den pedagogiska verksamheten).

Åtgärderna riktades till gymnasiets lärare i svenska och litteratur, drama och musik samt till gymnasiets stadierektor.

Följande resultat noteras:

- Något förbättrade resultat i studentexamen i modersmålet. Färre underkända, vilket var det absolut viktigaste delsyftet.
- Ökad kollegialitet hos lärarna, vilket i sin tur leder till ökad trivsel på arbetsplatsen och högre motivation för förändringsarbetet.
- Ökat stöd av ledningen för att de två lärarna som vill utveckla ämnets undervisning och lokala läroplaner får göra det på arbetstid och med handledning av en kollega från Vasa övningsskola.

8. Respons och dialog med personalen

Projektets bärande idéer, processer och utmaningar har under projekttiden återkommande kommunicerats till olika målgrupper såsom personal, styrelser, direktion, forskare och andra externa intressenter (se även kap. 3).

Projektets målsättningar, genomförande och resultat har i seminarieform presenterats mer detaljerat för de berörda d.v.s. beställaren SKiB:s och BSS:s styrelser samt personalen.

Diskussionstillfälle den 6 oktober 2022

Diskussionstillfället ordnades för SKiB:s och BSS:s styrelser och sammanlagt 18 personer var inbjudna till det tre timmar långa tillfället. Som förberedelse och underlag för diskussionen förelåg en mellanrapport av projektet. Mötets primära avsikt var att dels ge utrymme för frågor och svar, dels ge en möjlighet för både beställaren och genomföraren att göra ytterligare insatser eller korrigeringar i projektet. Frågor som väcktes under mötet var bland annat vilka mätbara resultat som projektet kan uppvisa givet de målsättningar som formulerats för projektet. Vidare fördes diskussion kring hur erfarenheter från projektet verkningsfullt kan inlemmas i den övrig utvecklingsverksamhet som pågår vid BSS såsom exempelvis campusutveckling.

I diskussionerna sågs utvecklingen av pedagogiken vid BSS i ett bredare perspektiv. Hela den svenska verksamheten i Björneborg, från dagis till gott åldrande, nämndes som potentiell användare av det campusbygge som initierats. Även ambitionen om ett stärkt nordiskt perspektiv på språkmiljön uttrycktes.

Vid tillfället togs även upp tankar om framtida arbete och organisation, såsom den långsiktiga betydelsen av att bedriva skolutveckling och språkmedvetet arbetssätt på vetenskaplig grund, personalens förbundenhet till målsättningarna och förslag på att inrätta någon form av förvaltningsråd.

Ett förvaltningsråd skulle dels ge ökad kompetens i styrelsens beslutsprocess, dels ge en samhällelig klangbotten genom ökad delaktighet i Satakunta-regionen och i hela Svenskfinland.

Seminarium den 2 februari 2023

Egna slutseminarium ordnades för skolans och daghemmets personalgrupper. Under seminarierna gavs deltagarna möjlighet att i grupper processa och kommentera frågor som rörde projektet men också reflektera kring möjliga förväntningar inför framtiden. Återkopplingen från gruppdiskussionerna visar bland annat att projektet upplevts som omfattande, men att många lärare också upplevde att det har skett en "enorm" pedagogisk utveckling. Utbildningskedjan har fått en vision för sitt utvecklingsarbete. Det finns en klar insikt om att alla i personalen är språkliga förebilder, men också att utvecklingsarbetet kräver tid och bör ses som långsiktigt. Alla pedagogers engagemang är betydelsefullt, vilket förutsätter ett intensivt samarbete över stadiegränserna och regelbundet kollegialt utbyte av tankar, insikter och idéer. Ledningens engagemang är en betydelsefull framgångsfaktor i det fortsatta utvecklingsarbetet. Ledningen är väl insatt i verksamheten som helheten och har därför en alldeles central roll i utvecklingsarbetet. Personalen efterlyser tid och ro att befästa och vidareutveckla det som nu utvecklats, inga nya projekt önskas inom den närmaste framtiden. På frågan hur föräldrarna beskriver BSS om 10 år noteras målbilder som en modern och förstklassig utbildning, trygg och familjär miljö, små grupper, fina och moderna utrymmen och duktiga lärare. Mer övergripande beskrivs BSS som "en skola som banar väg för världsmedborgarskap".

9. Konklusioner och rekommendationer

För ledning och personal:

- ▶ Det är betydelsefullt att ledningen ytterligare förstärker sin mål- och resultatriktning, d.v.s. kontinuerligt för samtal med personalen kring överenskomna målsättningar, följer upp och analyserar resultat. I vardagligt ledningsarbete handlar det om att söka svar på frågorna Var är vi? Vart vill vi? Hur tar vi oss dit? Hur gick det? Tydliga och välförankrade svar på dessa frågor skapar arbetsro och tillförsikt.
- ▶ För personalens förbundenhet till målsättningarna är det betydelsefullt att följande frågor har ett tydligt svar:
 - Förstår vi/de berörda vad de bärande idéerna i utvecklingsarbetet betyder (VAD?)
 - Förstår vi/de berörda vad utvecklingsarbetet ska förbättra och för vem? (VARFÖR?)
 - Förstår vi/de berörda vilka förutsättningar som förverkligandet av de bärande idéerna kräver (HUR?)

- ▶ Förväntningarna på elever och studerande behöver som tidigare vara höga. Ledning och personal behöver således fortsätta att upprätthålla och förädla en tradition som redan finns.
- ▶ Ledningen behöver se till att nödvändiga resurser avseende personal och ekonomi årligen reserveras för att arbetet med en flerspråkig identitetsutveckling fortgår och utvecklas.
- ▶ Stadierektorernas/daghemsföreståndarens samarbete behöver ytterligare förstärkas.

För huvudmannen (SKiB) och BSS styrelse:

En utveckling av det svenska rummet i Björneborg, tänkt som ett kulturcentrum som en samlande helhet ställer nya och större krav på huvudmannen. Ytterst handlar frågan om vilka långsiktiga målsättningar stiftelsen har i kraft av sin storlek, med sitt ägarskap av BSS och engagemanget i utbildnings- kultur- och seniorverksamhet. Givet att de ekonomiska förutsättningarna för ett större och vidgat samhällsansvar finns föreslås följande:

- ▶ SKiB:s styrelse driver i samråd med BSS styrelsefrågan om att grunda ett IB-gymnasium i BSS regi vidare. Verksamheten har betydelse för rekryteringen av såväl personal som elever och studerande.
- ▶ SKiB:s styrelse i samråd med BSS styrelse driver frågan om förverkligandet av ett nytt Campus vidare. Projektet har avgörande betydelse för utvecklingen av verksamheten och rekryteringen både på kort- och långsikt.
- ▶ SKiB förstärker sin kunskaps- och kompetensbas genom att i likhet med andra fonder och stiftelser, inrätta en delegation eller ett förvaltningsråd med sakkunniga. Ett dylikt råd behövs för att stöda beslutsprocessen och för att skapa nya kontaktytor till stöd för verksamheten.

10. Forskningsförmedling

Presentationer på forskarkonferenser

Ekholm, E., Juganson, N., Forsman, L., Björkgren, M. & Kallioniemi, A. (2023). Religion meets geography in language-aware democracy education: Reporting ongoing action research in grades 7-9. Nofa9 Vasa 2023.

Heilä-Ylikallio, R., Jansson, J. & Svenlin, M. 2019. *Musikalproduktionen Dömd som ett kollaborativt språkstärkande projekt vid två svenskspråkiga gymnasier*. Åbo Akademi. AD (Ainedidaktiikan symposiumi) Helsinki 2019

Heilä-Ylikallio, R., Jansson, J., Westerlund, A., Svenlin, M., Jusslin, S., Höglund, H., Nordenstam, A., Skarstein, D. 2019. *Crossing, Going Beyond or Erasing Boundaries? An Aesthetic and Creative Collaboration in Two Upper Secondary Schools in Finland*. Åbo Akademi, Göteborgs universitet, Oslo Metropolitan University. ARLE (International Association for Research in L1 Education) Lissabon 2019

Heilä-Ylikallio, R., Svensson, A-K., Forsman, L. *Att utveckla kollegialt professionellt språk på en språkö – flerspråkighet genom en kommunikationsutvecklande pedagogik*. SviFi (Svenskan i Finland) Vasa 2021

Jansson, J. Heilä-Ylikallio, R. Svenlin, M. 2019. *Musikalproduktionen DÖMD - ett språkstärkande projekt vid två svenskspråkiga gymnasier i Finland*. Åbo Akademi. NNMF7 (Nordiskt nätverk för modersmålsdidaktisk forskning) Trondheim 2019

Jansson, J., Heilä-Ylikallio, R., Svenlin, M. 2020. *School Musical: Rethinking Language-Strengthening Teaching Pedagogies*. Åbo Akademi. NERA (Nordic Educational Research Association) Turku 2020

Sandén, T. & Svedberg, L. 2023. *What Does a Knowledgeable Superintendent Know?* Åbo Akademi. AERA (American Educational Research Association) Chicago 2023

Svenlin, M. *Gymnasiestuderande skriver musikalmanus: en fallstudie av studerandes engagemang i kollaborativt skrivande*. Åbo Akademi. SMDI (Nationella nätverket för svenska med didaktisk inriktning) Malmö 2020

Svenlin, M. & Jusslin, S. 2023 *A Rhizomatic Re-thinking of the Collaborative Writing Process: Thinking Brainstorming as Otherwise*. Nofa9 Vasa 2023

Artiklar (refereegranskade)

Forsman, L. 2019. *Language Across the Curriculum: Building a Learning Community*. International Journal of Learning and Teaching, Vol. 5, No. 3 (s. 239–245).

Hämtad 30.3.2020, från <http://www.ijlt.org/uploadfile/2019/0820/20190820042012679.pdf>

Höglund, H., Nordenstam, A., Skarstein, D. & Heilä-Ylikallio, R. 2020. *Kontextualisera, spegla, vidga och estetisera: Gymnasielärares litteraturdidaktiska infallsvinklar till Pajtim Statovcic roman Min katt Jugoslavien*. Nordic Journal of Literacy Research Vol. 6 | No. 2 | 2020 | pp. 74–90. <https://research.abo.fi/en/publications/kontextualisera-spegla-vidga-och-estetisera-gymnasiel%C3%A4rares-litte>

Jusslin, S. 2019. *Creative dance in the literature classroom: (Re)making meaning and stretching boundaries*. Genom texter och världar. Åbo Akademi University Press. <https://www.doria.fi/handle/10024/170112>

Svenlin, M. & Jusslin, S. (under review) Thinking brainstorming as otherwise in collaborative writing: A rhizoanalysis.

Westerlund, A., Randahl, A-C. & Heilä-Ylikallio, R. 2022. *Prov och praktik i otakt? Fyra gymnasielärares kollegiala samtal om skrivande och skrivundervisning i anslutning till det digitala studentexamensprovet i modersmål och litteratur*. I: Björklund, S., Haagensen, B., Nordman, M. & Westerlund, A. (red). Svenskan i Finland 19. Att skriva på svenska – privat och professionellt. Svensk-Österbottniska samfundet r.f. <https://www.doria.fi/handle/10024/185549>

Bokkapitel

Sandén, T & Svedberg, L. 2021. *Vad kan en kunnig bildningsdirektör/skolchef?* I M. Uljens & A-S, Smeds-Nylund (Red). Pedagogiskt ledarskap och skolutveckling (s. 187-209). Studentlitteratur

Doktorsavhandlingar vid ÅA med empiriskt material från projektet

Jansson, J. (u.a) *Tillit i skolmusikal. En studie av två gymnasiers gemensamma skolmusikalproduktion*. Monografi vid ÅA.

Svenlin, M. (u.a) *Kollaborativt skrivande inom ramen för en skolmusikalproduktion*. Sammanläggningsavhandling vid ÅA.

Den första artikeln *Collaborative Writing in L1 School Contexts: A Scoping Review* är publicerad: <https://research.abo.fi/en/publications/collaborative-writing-in-l1-school-contexts-a-scoping-review>

Magisteravhandlingar vid ÅA

Engdal-Dannbäck, E. 2020. *Att som finsk förälder välja svenskt daghem på en språkö*. Opublicerad magisteravhandling. Vasa: Åbo Akademi. <https://www.doria.fi/discover?query=Engdal-Dannb%C3%A4ck%2C+E.+&scope=>

Hasselblatt, F. 2019. *Känslornas maktspel i skolmusikal. Gymnasiestuderandes beskrivningar av de känslor som förmedlas genom estetiska lärprocesser inom ett musikalprojekt*. Opublicerad magisteravhandling. Vasa: Åbo Akademi. <https://www.doria.fi/discover?query=Hasselblatt+Frida&scope=>

Illman, F. 2020 *Att gå i en svenskspråkig skola på en språkö : En studie i elevers reflektioner i slutet av den grundläggande utbildningen*. Opublicerad magisteravhandling. Vasa: Åbo Akademi.

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/177211/illman_freya.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Löfholm, M. (u.a.) *Språk- och kunskapsutvecklande arbete i grundskolan - Kollegialt utvecklingsarbete ur lärarperspektiv*.

Söderlund, S. 2022. *Avbruten skolmusikproduktion på grund av covid-19. Gymnasiestuderandes reaktioner i samband med en virtuell avslutning*. Opublicerad magisteravhandling. Vasa: Åbo Akademi.

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/184217/soderlund_sebastian.pdf?sequence=2

Kandidatavhandlingar vid ÅA

Lindgård, E. 2021 *Vägen till skolmusikalen. En studie i gymnasiestuderandes beskrivningar av samarbete vid två gymnasier*. Opublicerad kandidatavhandling vid Åbo Akademi.

Söderlund, S. 2020 *Vägen till musikalen – gymnasiestuderandes tankar om musikalproduktionens språkstärkande funktion*. Opublicerad kandidatavhandling vid Åbo Akademi.

Övrig rapportering

Ekholm, E. (u.a.). *Ämnesövergripande samarbete mot högre språklig medvetenhet hos elever – Aktionsforskning i åk 7–9*. [Slutrapport inom grundstudiekursen Interkulturellt utvecklingsarbete i flerspråkig miljö (5 sp), CLL/Åbo Akademi.]

Tulonen, A. (u.a.). *Kollegialt samarbete kring språkmedveten undervisning i teori och praktik – En fallstudie bland lärarna i åk 7–9 i Björneborgs svenska samskola*. [Slutrapport inom grundstudiekursen Interkulturellt utvecklingsarbete i flerspråkig miljö (5 sp), CLL/Åbo Akademi.]

Läromedelsväktarna. *Skolmusikalen som läromedel*. Ria Heilä-Ylikallio, Lorentz Edberg och Jan Jansson medverkade. <https://www.youtube.com/watch?v=FEkljt9Cgek>

Föredrag i offentligheten

Hartman, Martin & Heilä-Ylikallio, Ria: *Ny kunskap om språköarnas pedagogik och stärkta språkstigar – projekt Case BSS*. [PowerPoint presentation] Regionförvaltningsverkets webinarium 26.8.2020.